

ONDERGEWAARDEERD ERFGOED? Repressiearchieven in het ADVN°

De collectie van het ADVN bestrijkt een divers palet van onderwerpen die verbonden zijn met nationale bewegingen in Vlaanderen en Europa. Helaas wordt het potentieel van die thematische deelcollecties niet altijd ten volle benut door onderzoekers. Een recent voorbeeld van dergelijke onderwaardering is de vorig jaar verschenen publicatie

Was opa een nazi? In dit boek bieden de auteurs het geïnteresseerde publiek een overzicht van de archieven die relevant zijn voor de speurtocht naar het verleden van familieleden in collaboratie en repressie. Het is opmerkelijk dat de lezer daarin geen enkel spoor kan vinden van de archieven in het ADVN. Een gemiste kans, waarvan we

° Deze bijdrage is een herwerking van de inleiding bij de boekvoorstelling van Björn Rzoska's *Opgesloten tussen zwart, wit en grijs. Het kamp van Lokeren (1944-1947)* op 29 maart 2018.

hopen dat de auteurs deze bij een eventuele volgende editie recht zullen zetten.

De collaboratiearchieven in het ADVN verdienen een apart artikel, maar we willen toch één voorbeeld aanhalen. Voor mensen op zoek naar oostfrontstrijders is er het uitzonderlijk mooi gedocumenteerde archief van

de oudstrijdersvereniging Sint-Maartensfonds (SMF). Jarenlang verzamelden voorzitter Toon Pauli en zijn medewerkers gegevens over gesneuvelde en vermiste oostfronters. De resultaten van deze 'zoekdienst' zijn terug te vinden in duizenden steekkaarten van gesneuvelden en vermisten, namenlijsten en correspondentie. Daarnaast is het archief ook een bron in de zoektocht naar het naoorlogse parcours van de oud-strijders. In de werking van de 'sociale dienst' werden dossiers inzake materiële en juridische hulp aan oud-oostfronters bewaard. En tot slot zijn er dossiers van de vzw Vlaamse soldatengraven in het Oosten en de feitelijke vereniging

Graven in het Oosten die handelen onder de auspiciën van het Sint-Maartensfonds.

Over de repressie documenteert de collectie van het ADVN – in tegenstelling tot de archieven van de politieke en juridische overheden, die uitgebreid in het genoemde boek beschreven worden – de naoorlogse periode vanuit het oogpunt van de mensen die werden gearresteerd, opgesloten, berecht en soms ook terechtgesteld. Het gaat daarbij over archieven van mensen met uiteenlopende engagementen in de collaboratie: van voormannen zoals Hendrik Elias en Theo Brouns, over geestelijke iconen zoals Pater Callewaert en Modest Van Assche, tot oorlogsburgemeesters zoals Albert Moortgat en Leo Vindevogel. Naast dergelijke persoonsarchieven vinden we ook honderden repressiedossiers van meer anonieme collaborateurs in de collectie terug. De inhoud van deze dossiers is vaak gelijklopend: juridische documenten zoals oproepingsbrieven, pro justitia's, getuigenissen en verdedigingsnota's en vooral veel briefwisseling. Brieven van hun ouders, broers en zussen, zonen en dochters en natuurlijk hun advocaat en soms ook hun priester.

Via die laatste contacten zijn er trouwens verschillende reeksen van dossiers in het ADVN terecht gekomen. We halen er twee aan ter illustratie. Vanuit de Sint-Pietersabdij in Steenbrugge – waarvan abt Modest Van Assche zelf in hechtenis

overleed – werden honderden gevangen moreel ondersteund. Paters Amandus Dumon en Wulfranus Standaert hadden een uitgebreid adresboekje van gevangenen en hun familieleden, mensen met wie ze geregeld correspondeerden. Behalve het bewuste adresboekje duikt in de archieven van Dumon en Standaert ook een meterslange briefwisseling op. Zo mogelijk nog indrukwekkender is de reeks repressiedossiers in het archief Frans Van der Elst. Voor zijn carrière als stichter en voorzitter van de Volksunie pleitte Van der Elst als verdedigingsadvocaat in honderden repressiezaken.

Onder meer zaken van bekende collaborators zoals Hendrik Elias, Karel Lambrechts, Alfons Martens, Willem Van Hee en Gerard Romsée, maar ook een vierhonderdtal zaken van gewone burgers. Elk dossier biedt een unieke inkt in de soms erg schrijnende persoonlijke verhalen, maar ook in het leven zoals het was in de hechteniskampen.

Zo mogelijk nog unieker is het archief van een naamloze Oost-Vlaamse krijgsauditeur. Dat archief bevat onder meer de afschriften van een vierhonderdtal proces-verbalen uit de periode 1944-1947, de verslagen van de in 1947 opgerichte aanvaardingscommissie voor politieke gevangenen en de zittingsverslagen van de onderzoekscommissie voor de Rijksuniversiteit Gent. Tot slot vinden we in dit archief ook een aantal rapporten over de inrichting van de kampen terug.

De collectie van het ADVN documenteert op soms verbluffende wijze het leven in de kampen en gevangnissen van onder meer Lokeren, Sint-Kruis, Beverlo, Hemiksem, Merksplas, 'De Wikings' in Kortrijk, de Wollestraat in Gent, 't Pandreitje in Brugge en Sint-Gillis, Vorst en 't Klein Kasteeltje in Brussel. Na de aanvankelijke verwarring die in de in 1944 inderhaast opgerichte kampen heerste, werd geleidelijk aan een ordelijk gemeenschapsleven georganiseerd waarin ruimte was voor sport en cultuur. Om dit in goede banen te leiden, werden verenigingen of 'welfare'-comités opgericht, zoals de kunstgroep Opbouw in Antwerpen, de Mutoza-groep in Beverlo en het zangkoor van Sint-Kruis. De culturele productie van die groepen vinden we uitgebreid in de collectie

van het ADVN terug: tientallen schilderijen en tekeningen waaronder echte kunstwerken, zoals de kruisweg van Noël Vermeulen uit Sint-Kruis en de kruisweg van Flor De Raet uit Beverlo. Maar ook handwerk zoals lederen geldbeugels, pantoffels, pijprekken en ander houtsnijwerk. Of gedichten en liederen, waaronder werk van Filip De Pillecyn of het *Gebed voor het Vaderland* van Gaston Feremans op tekst van Remi Piryns. Dankzij het vorig jaar verworven archief van Piryns kunnen we nu trouwens de ontstaansgeschiedenis van dit lied perfect reconstrueren.

Er is echter één soort document dat bijzonder vaak voorkomt in het erfgoed van de interneringscentra en dat is het poëzieschrift.

Zoals u als illustratie bij dit artikel kan zien, zijn het vaak culturele pareltjes die rijkelijk verlucht zijn met tekeningen, schilderijtjes, gedichten, liederen en proza van hun medegevangenen. Deze stukken vormen op zich het beste pleidooi dat het erfgoed van de repressie in het ADVN bijzonder waardevol is.

[TOM COBBAERT]

Bronnen bij deze bijdrage: B. Rzoska, *Opgesloten tussen zwart, wit en grijs. Het kamp van Lokeren (1944-1947)*, Antwerpen, 2018; BE ADVN AC422 Fonds Repressie; K. Aerts, D. Luyten, B. Willems, e.a., *Was opa een nazi? Speuren naar het oorlogsverleden*, Tiel, 2017.

Illustraties uit een bundel met geïllustreerde gedichten en liederen samengesteld door Omaar Mortier en geschreven door de geïnterneerden van het kamp van Lokeren, 1945-1946. [ADVN, D15555]

